

5. HERALDICKÝ DOPIS

O východních základech heraldiky.

Heraldické znaky se objevily za prvních křižáckých výprav, což však není důkazem, že je křižáci vytvořili. Je pravděpodobnější, že je převzali od rytířů byzantských a perských. Z knihy krále Firdusiho se dovídáme o vyobrazení zvířat na korouhvkách perských rytířů a je pravděpodobné, že tato znamení měla symbolický význam.

Korouhve perských rytířů byly dosud prvními doklady heraldiky a předpokládalo se, že tato znamení se rozšířovala z Persie na všechny strany a tedy i na východ do Číny, jak uvádí heraldika knížete ze Schwarzenbergu. Domnívá se, že tento názor mohl by být dalšími badáními posměněn, bude-li věnována náležitá pozornost čínáckému císařáckému znaku, který se velmi často vyskytuje v pekinském zimním a letním paláci i v jiných veřejných budovách a to na koberecích, výšivkách, porcelánu i bronzových plastikách.

Proti domněnce, že i tento císařský drak byl snad převzat z Persie, svědčí ta skutečnost, že vyobrazení draků v Persii je nejčastěji stylizovanou reprodukcí draků čínáckých. Draci se vyskytují již na nejstarších čínáckých pomníkách, jejich historie sahá až do 4. tisíciletí př. Kř. Jsou to draci-okřídlení, draci s rohy a několik druhů draků bezrohých. Z draků bezrohých zvláštní pozorností zasahují draci horští, draci vodní a hlavně drak nebeský. Těto draci byli uctíváni jako vládci nad přírodními živly, zejména v krajích trpících častými záplavami. Ze symbolu draka nebeského vznikl čínský císařský znak.

Je to pětiprstý drak nebeský, obyčejně žlutý, jeho tělo je zformováno podle tvaru předmětu, na němž je vyobrazen. Často bývá vyobrazen jako dvojice a je doplněn symboly nebes a symboly broum a blesků. Symboly nebes tvoří křivky ve tvaru mráček, kreslené jedním tahem a hrom je symbolicky znázorněn valcím se koly, z něhož vycházejí plameníky blesků, podobných korolovým trsům. Je velmi pravděpodobno, že čínský císařský znak měl dvojí symbolický význam. Jednak znázorňoval vladařskou moc císařovu, jednak jeho božský původ.

Je důkazem úcty a lásky čínáckého národa k jeho velké minulosti, že obraz císařského draka zůstal po tisíciletí neměněn. O nejužším spojení tohoto znaku s císařským rodem svědčí také to, že císař Čchien-Lung (1736-1796), veliký přítel umění a jeden z nejslavnějších čínáckých panovníků převzal jeho jedno za své. Lung značí totiž drak. - J. Řehák.

Heraldika v tisku.

Deník V o š o r z 3. ledna 1944 přinesl stručnou zprávu o programu heraldické práce na tento rok, jak byl nastíněn v úvodní stati 4. Heraldického dopisu. Přáli bychom si, aby redakce i ostatních deníků si věnovaly toho, co se děje v našem znakovědě, a tak vyhověly veřejnosti, jejíž zájem o heraldiku v poslední době značně vzrostl.

Heraldika v roce 1943.

Především rok heraldický nebyl nijak bohatý na události, ale sotva kdo mohl čekat něco jiného. Na hladině české heraldiky byl klid, jen jemné číhání ukazovalo, že nejde o mrtvou stagnaci, nýbrž o přítulnou, latentní činnost.

Dne 23. června byl zakončen jarní běh k u r s ů o rodopisu a znakovědě, pořádaných Genealogickoheraldickým odborem Jednoty starých českých rodů a řízených Dr. Františkem Benešem. Byl to čin záslužný, neboť jeho cílem bylo poskytnout veřejnosti odbornou poučnou o rodopisu a heraldice, aby tak byli získáni pracovníci vyškolení alespoň tak, aby pod odborným vedením mohli pracovat ke prospěchu české heraldiky a rodopisu. V kursech snad v pozdější formě, bude pokračováno na jaře 1944.

Dne 24. června zemřel malíř a grafik Václav R y t í ř /nar. 1889/, jenž ke konci svého života se věnoval heraldice. Vytvořil řadu znaků a erbůvých exlibris a uveřejnil dvě drobné knížky Heraldické tinktury a Heraldická růže.

Dne 15. července byl v revue Řád uveřejněn významný článek Dr. Frant. B e n o š e Úkoly badání v heraldice, jenž vyčerpávajícím způsobem formuloval organizační a pracovní program české heraldiky. Je to článek zásadního významu, neboť byt bral zřetel k daným možnostem přítomnosti, otevírá obzory do vzdálené budoucnosti.

Dne 29. července se konal první rozhovor několika heraldiků o vytvoření pevné heraldické o r g a n i s a c e a vydávání heraldického periodika. Těchto rozhovorů, jež byly pak několikrát opakovány, se později účastnili téměř všichni významní heraldikové a pokud se vyskytly absence, byly způsobeny hlavně jen mimořádnými poměry současné doby. Tak vznikl základ pro vytvoření heraldické organizace takového rázu, aby mohla soustředit všechny dané síly.

Dne 21. září bylo započato s rozesíláním Heraldických dopisů, jež mají ráz spíše pouhého oběžníku nemohou a nechtějí nahradit řádné heraldické p e r i o d i k u m , leč přece zajišťují písemný styk se všemi heraldiky a umožňují, aby vzdělaná veřejnost, zajímající se o znakověznalství byla alespoň v nejstručnější formě informována o všem, co je v heraldice nového.-

Z uvedeného přehledu je zřejmo, že rok 1943 měl ráz přípravný. Rok 1944 ukáže, pokud sliby naznačené těmito přípravami bude možno splnit.- J.M.

Příspěvek k diskusi o heraldické terminologii.

Otázku heraldického názvosloví nebude možno řešit snadno a rychle. Désud platí Jungmannova zásada, kterou se řídil při sestavování českého vědeckého názvosloví: 1/ nejdříve je třeba se poohlédnout po potřebných slovech ve staré češtině; 2/ lidový jazyk - z toho bude asi sotva možno v tomto oboru čerpat; 3/ přejímání slov z příbuzných jazyků, pokud mají vhodné názvy.

Čerpat ze staré češtiny a z příbuzných jazyků znamená prostudovat celou staročeskou literaturu, pokud se vztahuje k heraldice, a celou heraldickou literaturu jazyků příbuzných - a to je jistě práce preveliká, zvláště když nestačí vhodná slova jen vypsát, nýbrž je nutno si všimnout i jejich významových odchylek. Teprve, když tyto tři způsoby nepovedou k nálezu vhodného slova, bude nutno se pokusit o jeho vytvoření umělé. Při tom je nutno mít na zřeteli, že složená slova češtině většinou nevyhovují, a i když se některá ujala, není žádoucí tímto směrem postupovat. Složených slov není také ani třeba, místo znakověznalství lze jistě vhodněji říci kresba znaků. Není také vždy a všude nutno cizí slova zčešťovat, i když je to sama o sobě věc hodná chvály, zvláště když není slov vhodných. Dokud se tedy: nenajde dobré české slovo v náhradu, nechme na př. heraldiku heraldikou, zvláště když tento název u nás už zdomácněl. Jinak ovšem, kde to jde, nahraďme vždy cizí slovo českým. Tu bych na př. místo slova blasonování navrhoval výraz rozepsání znaku. Blason by pak byl rozpis znaku. Není to slovo nové. Užívá se na př. u receptů: předepíše-li lékař lék s chráněným názvem tak, že místo tohoto názvu uvede složení léku takovým způsobem, že každý lékárník podle něho dovede lék sestavit, říká se, že lékař lék rozepsal. Je tu tedy úplná obdoba; slovo blasonovat znamená odborně vyjádřit znak slovy tak, aby každý /ovšem věci znalý/ dovedl podle toho znak nakreslit. Že tu jde vlastně o slova dvě /rozpis znaku/ místo jednoho slova cizího /blason/, není věci na újmu, poněvadž to jest obvyklý způsob vyjadřování v češtině, a není naprosto třeba stůj co stůj se nutit do takových slov, která by pojem sice vystihovala přesně a v celém jeho rozsahu, ale nevyhovovala řádku češtiny.

Jsou to otázky velmi složité, a bez vydarné pomoci odborníků-filologů nebude možno vytvořit vědecké názvosloví heraldické.- Prof. J. Mařík.

Heraldický klub či heraldický odbor?

Od července 1943 se v Praze schází několik heraldiků k přátelským rozhovorům, jichž hlavním předmětem byly úvahy o vytvoření pevné heraldické organizace, nezbytné k dalšímu náležitému rozvoji české heraldiky. S počátku směřovaly snahy této skupiny k založení samostatného heraldického k l u b u a již se zdálo, že budou uskutečněny, zvláště když byl zajištěn i souhlas příslušných míst úředních. Než právě v té době se vyskytl návrh, aby místo samostatného klubu byl prozatím vytvořen pouze heraldický odbor při některé organizaci, vhodné k tomu svým posláním. Tento návrh byl odůvodněn hlavně tím, že nyní takováto skromnější cesta je jistější a že přece vede k témuž cíli.

Po náležitých úvahách bylo rozhodnuto prozatím se přidržet myšlenky o d b o r u a šlo pak již jen o to, pro kterou organizaci se rozhodnout. Takových organizací, vhodných k tomu, aby při nich byl založen heraldický odbor, je nemálo; jsou to různé spolky rodopisné, historické, povšechně kulturní, z nichž některé nabízejí heraldickému odboru značné výhody. Nakonec při volbě mezi těmito organizacemi rozhodla okolnost, že již při dvou spolecích existuje heraldický odbor a že tvořit ještě odbor třetí by znamenalo zbytečné rozptylování sil, bestak nevelikých. Zbývalo tedy již jen rozhodnout se mezi těmito dvěma organizacemi; z nich pak byla prozatím zvolena Jednota starých českých rodů, a to z toho důvodu, že Genealogickoheraldický odbor při ní existující se vykasoval za vedení svého předsedy Dr. F. Bencše pékrou činností. Bylo tedy s příslušnými činiteli Jednoty i starých č. rodů navázáno jednání o přístupu k jejímu odboru a o jeho reorganizaci na základech značně širších nežli dříve. Již nejbližší dny ukáží, zda toto jednání dospěje k zamýšlenému cíli, či zda bude nutno přejít k navržení k myšlence samostatného klubu.

Jednotu st. č. rodů lze pokládat za vhodný základ pro budování heraldické organizace, neboť její účel, jak je statutárně vyjádřen, i její dosavadní činnost vykazují několik styčných bodů s moderním pojetím heraldiky jako nauky živé, tedy nikoliv pouze historické, za jakou ještě před desetiletím byla obecně pokládána.

Reorganizace Jednoty, před časem uskutečněná, jakož i osobnosti účastníci se nyní na její vedení jsou jistě všem dostatečnou zárukou, že Jednota st. č. rodů si udrží veřejnou sympatii, které nyní požívá, jež však dříve nebyla sdílěna ve všech kruzích naší veřejnosti. Zřízení rozšířeného odboru by Jednotě st. č. rodů přineslo značný přírůstek na počtu členstva, současně však i novou o d p o v ě d n o s t : odpovědnost za to, aby nový heraldický odbor našel v Jednotě starých českých rodů takové prostředí, které by mu poskytlo všechny podmínky pro plné rozvíjení náležité činnosti heraldické. Za základní z těchto podmínek pokládáme dostatečnou a u t o n o m i i heraldického odboru, projevující se zejména ve volném rozhodování a přijímání a odmítání členů do odboru se hlášení, aby tak bylo zajištěno, že v heraldickém odboru by se seutřídily osoby, jichž vzájemný soulad by umožnil spolupráci co nejpłodnější.

Zřísením heraldického odboru by sic opět bylo oddáleno utvoření samostatné organizace heraldické, ale budou to výsledky činnosti heraldického odboru, jež sami ukáží, kdy česká heraldika bude tak vespělá, aby bylo možno pomýšlet na zřízení veřejnoprávního ú s t a v u heraldického, jenž jediný v poslední instanci plně zajistí uskutečnění všech požadavků naší heraldiky, jak nám všem dnes tanou na mysli. - J.M.

Soupis znaků v Čechách.

Dne 28. prosince 1943 se konal první rozhovor o soupisu znaků v Čechách. Bylo rozhodnuto začít soupisem heraldických památek. Za tím účelem budou vypracovány 4 normy: 1/ norma o registraci znaků a fotomateriálu, 2/ norma pro popis znaků, 3/ norma pro fotografování znaků, 4/ norma pro územní rozdělení celé oblasti, jež má být zpracována. Po vypracování těchto norm bude již přikročeno k vlastnímu soupisu heraldických památek.

Nová kniha o heraldice.

V roce 1943 byla vydána v Leidenu kniha nazvaná Handboek der Wapenkunde od J.B. Rietstapa. J.B. Rietstap je klasiem holandského znakovnalství a tvůrcem moderní nizozemské terminologie heraldické. Jeho kniha sepsaná v r. 1856 je nyní vydávána v novém roušu, jež pořídil C.Puma, doplniv je podle současných poznatků heraldických a upraviv podle moderních požadavků jazykových. Kniha obsahuje 343 strany je rozdělena na 2 hlavní oddíly: Dějiny heraldiky /str. 1-70/ a Heraldická praxe /str. 71-320/, zbytek obsahu je věnován podrobní bibliografii /str.321-331/ a rojetřím /str. 332-343/. Ilustrace v počtu 52, doprovázející text jsou vesměs porovky, sice bez uměleckého zaměření, ale velmi instruktivní. Škoda, že velmi hodnotná kniha není tištěna s větší péčí o vnější úpravu a na lepším papíře. Leš i tak lze její četbu doporučit všem, kdož chtějí nahlédnout do světa holandského znakovnalství, nám dosud málo známého. V knize lze nalézt i několik zmínek o české heraldice /rody z Lobkovic, z Paskovic, Dubských z Třebomyslic a j./ - J.M.